

Въздействие на ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА върху българските селски райони

Роля на зелената икономика в съвременния свят

Зелената икономика се определя като икономика, която повишава благосъстоянието на хората, намалява неравенствата в дългосрочен план и не излага бъдещите поколения на екологичен риск и недостиг¹. Процесът на изграждането ѝ включва преминаване към нисковъглеродни икономически дейности.

В селските райони идеята за зелена икономика е ключова за увеличаване на възможностите за „достойна заетост“. Това е още една модерна глобална концепция, определена от ООН като труд, зачитащ основните права

на хората и правата на работниците от гледна точка на условия, безопасност и възнаграждение, и уважение към физическото и психическото благосъстояние на работника при изпълнението на неговите задължения. Очакванията към достойната заетост са да увеличи продуктивността на ресурсите и на труда и да помогне за изкореняване на бедността и социално включване.

Известно е, че населението в селските райони е много по-зависимо от околната среда и природните ресурси за своята прехрана. Затова Международната организация по труда полага усилия да превърне екологичните предизвикателства пред селските райони – като деградация на природните

¹ Програма на ООН за околната среда (UNEP)

ресурси, тяхното намаляване и негативното въздействие на промените в климата – във възможности за устойчиво развитие чрез програмата си „Зелени работни места“.

Преодоляването на тези предизвикателства е тясно обвързано със съхраняване, възстановяване и подобряване на природата в селските райони. Създаването на зелени работни места е една от възможните интервенции, които намаляват потреблението на енергия, суровини и природни ресурси, намаляват емисиите на парникови газове, производството на отпадъци и замърсяването, опазват и възстановяват екосистеми и помагат за адаптиране към климатичните промени. Примери за такива работни места са дейностите залесяване, управление на водите и земите, органично земеделие, разработване на източници на чиста енергия, еко туризъм и рециклиране на селскостопански отпадъци.

Селското стопанство е втората най-голяма област на заетост в световен мащаб след услугите. Селскостопанските дейности са

едновременно негативно засегнати от и допринасят за промени в климата и деградация на околната среда. В глобален мащаб те използват над 70% от прясната вода и имат 13% дял в парниковите емисии. Традиционното земеделие изисква интензивна употреба на пестициди, които освен това застрашават здравето на работниците. Голямото предизвикателство е да бъде произведена храна по по-ефикасен и устойчив начин, като се намали употребата на ресурс и загубата и изхвърлянето на храни, и едновременно с това се увеличат производителността, доходите и условията на работа. Прогнозата е, че към 2050 г. ще е необходима 70% повече храна за увеличаващото се население на земята, а към 2020 г. реколтите, напоявани от дъжд, ще намалееят с до 50% в някои части на света.

Туризмът е един от секторите с най-бърз растеж, а селските дестинации придобиват все по-голяма популярност. Туризмът има значим икономически потенциал, включително като източник на заетост за селските райони както

пряко чрез работните места в сектора, така и непряко чрез свързани индустрии като строителство, селско стопанство, рибарство, обработваща промишленост, занаяти, транспорт, други услуги.

Преминаването към зелена икономика води до структурни промени в националните пазари на труда, затова е нужно повишено внимание към покриването на изискванията за заемане на длъжности, заложен в стратегиите за развитието ѝ. Преходът засяга най-вече съществуващите професии, но се появяват и нови работни профили с по-високи нива на квалификация. Професионалните профили в различните сектори ще се променят и се нуждаят от нови и различни умения.

Интерес към зелената икономика в България

Проектът „Финансиране на зелена икономика в България“ е пример за изследователския интерес. Д-р Милкана Мочурова-Георгиева прави преглед на теоретичните концепции и понятия за зелена икономика, зелен растеж и био-земеделие с акцент върху ползността на политика за „растеж“ по Ван ден Берг. Тя разглежда финансирането на дейности и отрасли на зелената икономика в България: възобновяеми енергийни източници (ВЕИ), опазване на околната среда, био-земеделие, което показва до каква степен темата е навлязла в политическия дневен ред на българското общество. Анализът показва, че са направени сравнително големи инвестиции в предходния програмен период 2007-2014 г., но не е използван напълно потенциалът на

тези инвестиции за постигане на основните аспекти на устойчиво зелено развитие и растеж. Оценката на взаимовръзката на финансирането с постигнатите резултати в България по отношение на състояние на околната среда, емисиите парникови газове, структурата на енергопроизводство и потребление и приноса на ВЕИ доказва възможността чрез ВЕИ да се търси енергийна независимост.

Сравнителният анализ на Драгомир Константинов² показва, че два от основните показатели за резултатите на България в областта на екологичния бизнес се отнасят до средната национална ефективност на употреба на ресурсите и до електроенергията. И двата показателя за България са най-ниски в ЕС, което дава поле за големи трансфери, подобрения и иновации. България е сред най-енергоемките държави членки и в областта на екологичните иновации има показател под 40% в сравнение със средните резултати за ЕС, които се определят като 100%. Последно място заемаме и по произведени екологични стоки и услуги.

На този фон обаче България е една от десетте страни в ЕС, които изпълняват критериите за качество на водата (в химичен, микробиологичен и органолептичен аспект). В същото време загубата от водоснабдяване е голяма (до 60%), а поддръжката на съоръженията е недостатъчна. Обратно е положението с отпадъците: страната е сред 10-те държави в ЕС с най-високи нива на общински отпадъци, депонирани на

² Преглед на зелената икономика в България, 2017

сметища – над 70%, но делът на рециклирани отпадъци е сравнително висок – 20%.

Страната ни притежава един огромен актив от гледна точка на зелената икономика: заема 3-то място в ЕС по дял на територии, попадащи в НАТУРА 2000 (34,4%). Понастоящем са установени 199 защитени местности по Директива 2009/147 за опазване на дивите птици и 234 по Директива 92/43 за опазване на естествените местообитания и тяхната флора и фауна. Обхватът на двете директиви се припокрива в 13 местности.

Политиките в България са концентрирани само в три от десетте насоки – финансиране на МСП, изграждане на нови трудови умения и разширяване на отговорността на производителя за материалите и продуктите.

Растеж на органичните ферми

В България броят на фермите за био-производство е сравнително малък макар да се увеличава, отчасти благодарение на застъпнически кампании. Според данни на Българската асоциация за биопродукти през 2016 г. броят на биологичните животновъдни ферми е достигнал 60, като само две години по-рано (2014 г.) е бил едва 18. Нараства обемът на регистрираните ферми, включени в различни форми на „малки мрежи за разпространение“ като преработка на продукцията във фермата и директни продажби в две категории: мляко, мед, яйца, риба, птици и зайци и продукти от преработката на мляко и месо. Разнообразява се и асортиментът на продуктите.

Основният проблем пред българските потребители е все още голямата разлика в цените на биопродуктите спрямо останалите продукти. Счита се, че мерки за гарантиране на качеството на екологичните храни и контрол над появата на фалшиви биологични продукти ще подпомогнат вътрешното потребление. Перспективите за развитието на екологично земеделие в България са големи, тъй като Европейският съюз има подписани спогодби за взаимно признаване на биохраните със страни като Швейцария, САЩ, Канада, Япония и така е осигурил широки възможности за развитие на сектора.

Фактори, които стимулират българското био-производство са целевото финансиране по Програмата за развитие на селските райони от една страна и нарасналото търсене на такива стоки на европейския пазар от друга. Над 90% от продукцията на нашите биопроизводители се изнася основно за страните от Европейския съюз. Стойността на сектора на биопродуктите е изчислена като стойност между 6 и 8 милиона евро. Неправителствени организации в сектора също насърчават

зелен бизнес, като осигуряват средства за дребно-машабни бизнес инициативи.

Какво показва статистиката

Относителният дял на фирмите, които предлагат зелени продукти и услуги у нас, е 21% при дял за Европейския съюз от 26%. За половината от тези фирми оборотът, генериран от тези продукти и услуги, е между 1 и 5% от общия и само 17% от фирмите надхвърлят 75% оборот на зелени продукти. Повечето от фирмите на този пазар присъстват от 3 години.

С най-голям дял в сектора (27%) са фирмите, които предлагат храни и напитки, следвани от строителството (24%) и машините и оборудването с (15%). Като основни причини за развитие на зелен бизнес 48% от фирмите посочват пазарното търсене. На второ и трето място са съответствие с ценностите на фирмата – 32% и поддържане на нейния добър имидж в обществото - 30%. На четвърто място 15% са посочили създаването на конкурентно предимство. За момента основният пазар на зелени продукти и услуги е националният - близо 90% от фирмите реализират продажбите си у нас. Около 7% са посочили, че реализират продукцията си на вътрешния европейски пазар и 3% изнасят за Русия и други страни.

Контекст на промените

Международната организация по труда и Европейският център за развитие на професионалното обучение (Cedefop) поставиха съвместно началото на глобален изследователски проект за

проучване на потребностите от умения, произтичащи от структурните промени, съпътстващи зелената икономика; новите и променящи се професионални профили и недостига на умения.

Екосъобразни способности са необходими за адаптирането на продукти, услуги и процеси към изменението на климата и свързаните с него изисквания и регулации. Европейският център за развитие на професионалното обучение дефинира зелените умения като *“знанията, способностите, ценностите и подходите, необходими за живот, развитие и подкрепа на устойчивото общество, което използва ресурсите ефективно”*. Тези способности ще са необходими във всички сектори и на всички нива на работната сила.

Прието е, че екологизирането на икономиката ще се отрази на потребностите от умения по три начина:

- * видоизменение на професиите: структурните промени водят до увеличаване на търсенето на някои професии и намаляване на търсенето на други;
- * почва на нови професии: новите икономически дейности ще създадат нови професии и ще има нужда от нови профили със специфични умения;
- * адаптиране на образованието и обучението: много от съществуващите професии и отрасли ще преминат през екосъобразни промени в начина на работа, а това ще изисква корекции на текущите обучения и квалификационни рамки за съответните длъжности.

Адаптиране към промените в климата

Земеделските производители в много части на света ще трябва да се адаптират към по-тежки условия на суша, която изисква от тях да се научат как да отглеждат нови насаждения или да откриват нови методи за производство на същите култури. Този източник на промяна в изискванията за квалификация е най-разпространеният: в действителност, това ще бъде мащабен процес и изисква огромни усилия за преразглеждане на съществуващите учебни програми, стандарти за квалификация и програми за обучение на всички нива на образование и професионално обучение.

Природните условия на България осигуряват широки възможности за производство на зелена продукция и това придава на запазената околна среда на България икономическа стойност. Реализирането на тези възможности зависи от осъзнаването на няколко факта:

- * повече добавена стойност се създава с по-малка употреба и без загуба на ресурси;
- * краткосрочната икономическа изгода е в противоречие с целта на обществото за по-дълъг и по-добър живот;
- * културата на зелената икономика се възпитава и може да изисква отказ от удобства.

България е богата на плодородни почви, което е предпоставка за производството на био-храни (растениевъдство без химия и „хуманно“ животновъдство). Натискът на икономиката върху природата е сравнително нисък. Има търсене на запазена природа от хора с предприемачески дух, които формират предлагане. Икономистите са регистрирали и благоприятното влияние на един психологически фактор – зелените продукти поскъпват, когато предлагането осъзнае стойността им и колкото по-високо са оценени от продавача, толкова по-благосклонни са купувачите към тях.

Какво предприема управлението

Политиката в България адресира зелената икономика в три направления: по-добро общо финансиране за МСП, изграждане на нови трудови умения и разширяване на отговорността на производителите за материали и продукти. За стимулиране на зелените работни места ОП Човешки ресурси е финансирала пилотна мярка в периода 2011-2014 година. Целевият брой на работните места е 3 654, но резултатите не са много обещаващи, защото се характеризират със силен регионален дисбаланс и ограничен брой работодатели, основно в секторите водоснабдяване и канализация, управление на отпадъците, строителни фирми. Оценката на мярката показва негативна тенденция в динамиката на изпълнението от гледна точка на броя зелени работни места на работодател. Липсва и устойчивост, тъй като подходът не е продължен (Митева 2017).

Заклученията на фондация БлуЛинк³ са, че развитието и популяризирането на модели за изграждане на капацитет на зелен бизнес в България не се подпомага от властите. Според нейния анализ неправителствените организации в известен смисъл заменят правителството, като прилагат комплексен подход за популяризирането му. Примери за това са малки зелени проекти, финансирани от пилотен проект „За Балкана и за хората“, някои от които традиционни стартиращи фирми, други под формата на публично-частни партньорства. Друг проект, приел формата на инкубатор на идеи на сдружение

„За Земята“, е подкрепил „Отглеждане на пчели на градски покриви“ и „Пилотна хранителна гора за рекултивация и местен поминък“.

Настоящо и потенциално въздействие на зелената икономика

Към момента въздействието на зелената икономика, доколкото търпи развитие в България, е незначително върху селските райони. Концепцията обаче съдържа съществен бъдещ потенциал. Разгръщането му за реализиране на ползи ще изисква:

- * значително по-добро разбиране и фокус върху нуждата от „позеленяване“ на селската икономика и подкрепя на инициативи от страна на правителството;
- * засилване на бизнес инициативите, развитие на капиталовия пазар и опростяване и по-голяма прозрачност на банковите процедури за стартиращо и рисково финансиране;
- * засилване на общественото признаване на зелената икономика и нейните модели и възможности;
- * насърчаване на инициативи на НПО;
- * засилване на еко-иновациите и на трансфера на международни иновации;
- * зачитане и оползотворяване на богатото национално био-разнообразие и благоприятните условия за местен зелен бизнес.

³ Revision of the economy in the Balkans: change policy, not climate. Green European Foundation, BlyLink Foundation. 2017

Библиография

1. Драгомир Константинов, 2017. Преглед на зелената икономика в България
2. Финансиране на зелена икономика в България. д-р Милкана Мочурова-Георгиева
3. Revision of the economy in the Balkans: change policy, not climate. Green European Foundation, BlyLink Foundation. 2017
4. Report on sustainable development, decent jobs and green jobs. ILO, 2013

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

в партньорство с
Центъра на Учебно-тренировъчните
фирми в България към МОН

<http://cap.europe.bg>

Публикацията е създадена в рамките на проект „Бъдещите лидери в селското стопанство“.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Тази публикация отразява единствено мнението на автора и Европейската комисия не отговаря за съдържанието на информацията.

Информационно действие, съфинансирано от Европейския съюз.

Цитирането на източника е задължително.

Автор: Тихомира Трифонова

Издание: ноември 2018 г.